

**ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ:  
ПРАВОВА ПРИРОДА, ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ**

**Гуляницька Маргарита Валеріївна,**

*студентка 2-го курсу, гр. БП-22*

*Науковий керівник: д.ю.н., професор, завідувач кафедри приватного та публічного права інституту права та сучасних технологій Оніщук Ю.В.*

*Київський національний університет технологій та дизайну*

*м. Київ, Україна*

Одним із дієвих заходів підтримання правопорядку в державі є застосування заходів адміністративної відповідальності, оскільки саме цей вплив на суспільні відносини, поведінку фізичних осіб та діяльність юридичних осіб тощо найчастіше використовується органами публічної адміністрації. Проте, поняття адміністративної відповідальності її зміст та обсяг до сьогоднішнього часу залишається одним з найбільш суперечливих та проблемних питань української адміністративно-правової науки. Постійні дискусії з цієї проблематики обумовлені перш за все достатньо поширеною практикою його використання у юридично-правовій, правозастосовній діяльності, по-друге – невизначеністю в повній мірі з боку законодавця, оскільки використовується цей термін у численних нормативних актах, проте немає його нормативного визначення.

Особлива увага приділяється розгляду питання щодо сутності сприйняття адміністративної відповідальності в умовах сучасності. Аналізуються моменти трансформації адміністративної відповідальності на сучасному етапі та формуються певні погляди та пропозиції щодо вдосконалення чинного адміністративно-деліктного законодавства та практики його застосування. Адміністративної відповідальності є важливим засобом охорони громадського порядку, якому притаманні всі ознаки юридичної відповідальності. Цей вид юридичної відповідальності є одним із найбільш дієвих правових інструментів у боротьбі з наймасовішими

протиправними діями, якими є адміністративні правопорушення. Такі правопорушення входять до широкого кола відносин, які регулюються, зокрема, адміністративно-правовими нормами, що і є їх головною особливістю. Правові відносини виникають щодо державного або громадського порядку, державного управління, контролю і нагляду як у внутрішній діяльності державного механізму, так і в позавідомчій, у сфері економіки, праці, протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом, тощо. Також підпадає питання розмежування таких правових моментів, як кримінальної та адміністративної відповідальності. Крім того, зосереджується увага на історичних змінах, яких зазнала система органів, їх посадові та службові особи. Формуються власні ідеї та погляди щодо визначення поняття адміністративної відповідальності та чітка позиція стосовно необхідності вдосконалення законодавства.

Як зазначає більшість науковців та фахівців-адміністративістів, система норм, яка регулює відносини адміністративної відповідальності, не дивлячись на численні зміни в Кодексі України про адміністративні правопорушення, не відповідає потребам сьогодення. Діапазон її позитивного, організуючого впливу значно ширший ніж публічне управління і зачіпає багато сторін взаємовідносин органів держави з громадянами, юридичними особами.

Чинний КУпАП, який містить розділ 2, що має назву «Адміністративне правопорушення і адміністративна відповідальність», у ст. 9 сформулював означення адміністративного правопорушення, в якому використовується дефініція «адміністративна відповідальність», проте у ст. 23 КУпАП законодавець обмежився вказівкою лише на те, що мірою адміністративної відповідальності є адміністративні стягнення, не визначивши поняття «адміністративна відповідальність».

Враховуючи зазначені обставини спробуємо проаналізувати різні погляди теоретиків права, та зміст адміністративної відповідальності. В

залежності від функціонального призначення, яку повинен виконати інститут адміністративної відповідальності виділяє три її концепції:

1. Охоронну – адміністративна відповідальність виконує функцію охорони багатьох видів суспільних відносин від протиправних посягань, в основі, як зазначає вчений, положення закріплене у КУпАП, згідно з яким законодавство про адміністративні правопорушення має завданням охоронну суспільного ладу України, власності, соціально-економічних, політичних та особистих прав і свобод громадян, а також прав та законних інтересів підприємств, установ і організацій, встановленого порядку управління, державного і громадського порядку, зміцнення законності, запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі точного і неухильного додержання Конституції і законів України, поваги до прав, честі і гідності інших громадян, до правил співжиття, сумлінного виконання своїх обов'язків, відповідальності перед суспільством.

Каральну – стосується адміністративного стягнення, що накладається за вчинення адміністративного правопорушення і яке є мірою відповідальності та покаранням правопорушника за вчинення протиправного, карального та винного діяння.

Управлінську – адміністративна відповідальність виступає, з одного боку, як необхідний елемент механізму державного управління і є різновидом державно-управлінських відносин, а з іншого – засобом охорони всіх суспільних відносин, які відносяться до сфери державного управління. Зазначена позиція є достатньо аргументованою, враховуючи багато аспектність самого поняття «адміністративна відповідальність», про що свідчать численні наукові роботи провідних вчених. В адміністративно-правовій літературі прийнято визначати адміністративну відповідальність як особливий вид юридичної відповідальності зі всіма притаманними їй ознаками, проте маючи певні особливості, враховуючи коло тих суспільних відносин, на які вона може бути поширена. Традиційними вважається два підходи, які розглядають адміністративну відповідальність як

ретроспективну (негативну) або перспективну (позитивну). У зміст «позитивної» відповідальності входить самостійна й ініціативна діяльність «у рамках правових норм і тих ідеалів, для досягнення яких вони видані». «Позитивна» відповідальність виникає «вже тоді, коли людина приступає до виконання своїх обов'язків, а не тоді, коли вона їх не виконує або діє всупереч ним».

В умовах сьогодення майже всі суспільні відносини підпадають під захист заходів адміністративної відповідальності. Захист суспільних відносин заходами адміністративної відповідальності зазвичай відбувається у сфері управлінського характеру, охорони громадського правопорядку та громадської безпеки, що безпосередньо пов'язано з боротьбою з різноманітними правопорушеннями у різних галузях суспільного життя. Адміністративна відповідальність досліджується в багатьох наукових працях, навчальних посібниках, дисертаційних дослідженнях.

На визначення поняття самої адміністративної відповідальності як окремого виду юридичної відповідальності, який зумовлений особливостями правовідносин, у яких вона виникає. Це питання визначається в науці по-різному, тому єдиного підходу до його розуміння нині немає. Проте перш ніж виокремити поняття адміністративної відповідальності, безумовно, проаналізуємо правову природу юридичної відповідальності загалом. У науці існує декілька підходів до розуміння поняття «юридична відповідальність». Одне з них зводиться до реалізації санкції норми права – заходів правового примусу. Юридична відповідальність – це нормативний, гарантований і забезпечений державним переконанням або примусом юридичний обов'язок щодо дотримання та виконання норм права, реалізований у правомірній поведінці суб'єктів права, що схвалюється або заохочується державою, а у разі його порушення – обов'язок правопорушника перетерпіти осуд, обмеження прав особистого, матеріального та організаційного характеру.

В теорії права виділяють такі ознаки юридичної відповідальності:

1) юридична відповідальність є одним із видів соціальної відповідальності як

явища, суть якого полягає в охороні суспільних відносин та реакції з боку суспільства на порушення правових норм, які встановлені державою, та стимулюванні правомірної поведінки суб'єктів суспільних відносин, а також у сприянні формуванню в населення поваги до закону і права; 2) юридична відповідальність спирається на державний примус та пов'язується з досягненням певної мети – перевиховання, покарання правопорушника та поновлення порушених прав; 3) юридична відповідальність, на відміну від інших видів соціальної відповідальності, встановлюється лише нормативно-правовими актами, які видаються органами державної влади і управління, а також посадовими особами; 4) юридична відповідальність виражається в обов'язку особи зазнавати певних втрат – позбавлення конкретних благ особистого (позбавлення волі, посади та ін.), організаційного і майнового характеру (конфіскація майна, штраф) за свою вину, тобто нести кару, яка є новим, додатковим, юридичним обов'язком, що не існував до правопорушення; 5) юридична відповідальність настає лише за вчинені або вчинювані правопорушення в разі встановлення складу правопорушення. Ця вимога є обов'язковою при покладанні кримінальної або адміністративної відповідальності. Суб'єктом юридичної відповідальності може бути лише особа (фізична або юридична), винна в порушенні правових розпоряджень. 6) Юридична відповідальність здійснюється виключно уповноваженими державою компетентними органами відповідно до приписів матеріальних і процесуальних правових норм [1].

Водночас, загальною теорією права виокремлюються й обов'язкові ознаки юридичної відповідальності, а отже, і адміністративної відповідальності, яка є її різновидом, зокрема такі: 1) юридична відповідальність передбачає державний примус; 2) обсяг державного примусу має чітко визначатись (нормативність); 3) юридична відповідальність обумовлюється правопорушенням, настає після нього та звернута на правопорушника; 4) відповідальність має для правопорушника негативні наслідки у вигляді правообмежень; 5) характер та обсяг

правообмежень встановлені санкцією юридичної норми; б) відповідальність здійснюється в процесуальній формі, тобто застосування правообмежень здійснюється під час правозастосовчої діяльності компетентних державних органів. Виходячи з вищезазначеного, а саме з аналізу поглядів науковців стосовно поняття юридичної відповідальності, можна дійти висновку, що адміністративній відповідальності притаманні такі ознаки: 1) загальні ознаки, що характерні для юридичної відповідальності загалом; 2) спеціальні ознаки, що відмежовують адміністративну відповідальність від інших видів юридичної відповідальності. Крім загальних ознак, до спеціальних ознак адміністративної відповідальності слід віднести такі: 1) підставою адміністративної відповідальності є адміністративне правопорушення (проступок), під яким, згідно зі ст. 9 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), розуміється протиправне, винне діяння (дія чи бездіяльність), що посягає на державний чи громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління, за яке законодавством передбачена адміністративна відповідальність; 2) адміністративна відповідальність має публічний державно-обов'язковий характер. Адміністративний проступок за будь-яких умов, навіть коли він спрямований проти особи (фізичної чи юридичної), є порушенням правового порядку, охорона якого – мета і функція держави. Будучи похідним від державної волі, адміністративне переслідування, осудження і покарання (коли є для того достатні фактичні та юридичні підстави) – не тільки право, а й обов'язок держави, який здійснюється органом адміністративної юрисдикції від імені держави і незалежно від волі і бажання зацікавлених у справі осіб (наприклад, потерпілого). Державні органи не можуть займати сторонню позицію або ж мати упереджене щодо конкретної особи ставлення. Відповідні дії кваліфікують як службові злочини, зокрема бездіяльність, перевищення влади та ін.; 3) адміністративна відповідальність виявляється в накладенні на порушників відповідних видів адміністративних стягнень, специфічних за змістом і відмінних від інших заходів стягнення та впливу,

які застосовують у різних галузях права; 4) між суб'єктом, що притягує до відповідальності, і особою, яка притягується до відповідальності, відсутні відносини службового підпорядкування.; 5) адміністративній відповідальності підлягають як фізичні, так і юридичні особи. Це твердження базується на підставі наявності у чинному законодавстві положень, які свідчать про можливість притягнення до адміністративної відповідальності також і юридичних осіб; 6) законодавством встановлено особливий порядок притягнення до адміністративної відповідальності. Процедура притягнення до адміністративної відповідальності значно простіша, ніж процедури притягнення до кримінальної або цивільної відповідальності; 7) норми, що регламентують адміністративну відповідальність, містяться у різних за своєю правовою природою актах, які варто поділяти на: а) кодекси; б) закони; в) правила. Правила можуть затверджуватися Кабінетом Міністрів, органами виконавчої влади, встановлюватися рішеннями місцевих рад. Адміністративна відповідальність – це реалізація адміністративно-правових санкцій, застосування адміністративних стягнень [1]. Суть адміністративної відповідальності полягає у впливі, що чинять уповноважені органи або посадові особи на громадянина, який учинив адміністративне правопорушення, і тягне за собою негативні для правопорушника наслідки морального (попередження), матеріального (штраф) або особистого характеру (адміністративний арешт). Сутність адміністративної відповідальності поєднувалась із негативною реакцією держави на протиправні вияви, де до осіб, які були визнані винними, застосовувались адміністративні санкції (з обов'язковим звітуванням правопорушників за неправомірні дії перед відповідними державними органами або службовими особами, а в деяких випадках звітування відбувалось і перед громадянами). Адміністративні стягнення застосували до осіб, які вчиняли діяння, які підпадали під ознаки злочину, а вже після прийняття нового Кримінального кодексу України виникли зміни, які вплинули на розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності, що посприяло правильній

кваліфікації дії та притягнення особи до відповідальності. Змін зазнала і система органів, їх посадових та службових осіб, які мають певні права та обов'язки, а також наділені певними повноваженнями щодо розгляду правопорушень адміністративного характеру та застосування адміністративних стягнень до осіб, винних у вчиненні правопорушення. Враховуючи постійні зміни у правовій системі держави, деякі вповноважені органи, їх посадові та службові особи були позбавлені цих повноважень.

Правопорушення та держави набули масового характеру, тоді як притягнення до відповідальності винних осіб є поодинокими. Однак, слід указати на створення додаткових нормативно-правових можливостей притягнення до відповідальності основних суб'єктів. Проте ці зміни не тривали довго, тому сьогодні система органів, їх посадових та службових осіб, уповноважених розглядати адміністративні правопорушення, зазнала значних розширень. Деякі визначають адміністративну відповідальність як відносини, які виникають між органами виконавчої влади та фізичними чи юридичними особами щодо вчинення останніми протиправних діянь та які полягають у застосуванні передбачених в адміністративному порядку законом стягнень.

Вдосконалення системи адміністративних стягнень за адміністративні правопорушення є дуже важливим питанням. Деякі адміністративні стягнення, передбачені КпАП України, є досить м'якими і не відповідають масштабам небезпечних наслідків, які завдаються особами, які вчинили адміністративне правопорушення. Однією з трансформацій, яка є не менш важливою за попередні, є вдосконалення системи адміністративних стягнень, що відіграють безпосередню роль форми реалізації адміністративної відповідальності за рахунок розширення кількості адміністративних стягнень.

Адміністративна відповідальність в системі юридичної відповідальності: 1) у сучасному суспільстві особливого значення набувають фундаментальні системо утворюючі цінності, які включають абсолютні



(загальні, сутнісні) і похідні, що виступають засобом досягнення (феноменальне в соціумі). Такі цінності складають основу сучасної юридичної відповідальності; 2) юридична відповідальність становить особливу правову форму реакції держави на захист публічних і приватних інтересів, яка полягає в сукупності встановлених державою матеріальних і процесуальних правових норм з метою спонукання правопорушника, який добровільно не бажає дотримуватися встановлених норм поведінки, до належної поведінки і покладання обов'язку зазнавати несприятливі для нього наслідки, а також досягнення мети попередження правопорушень [2]. Це визначення враховує специфіку сучасних видів юридичної відповідальності і значно відповідає вимогам універсальності, підкреслюючи інституційність юридичної відповідальності, а також зможу притягнення до відповідальності винного і виправдання невинного. Таке розуміння юридичної відповідальності охоплює всі існуючі способи впливу на правопорушника тобто каральний, відновлювальний або компенсаційний і профілактичний або попереджувальний; 3) видами юридичної відповідальності є традиційно прийняті в юридичній доктрині: цивільна, кримінальна, дисциплінарна та адміністративна. Протиправність інших видів правопорушень (у фінансовій, бюджетній, податковій, екологічній та інших сферах) і протиправність адміністративних правопорушень за своєю суттю ідентичними. Видова специфіка протиправності в цих сферах суспільних відносин не виявлена ні законодавством, ні в наукових дослідженнях. Порушення законодавства у вказаних сферах тягне за собою застосування санкцій цивільного, кримінального, адміністративного або дисциплінарного покарання. Виділення як самостійного виду відповідальності (фінансової, бюджетної, податкової, екологічної та інших) не засноване на об'єктивних критеріях і немає характерних особливостей щодо правопорушень; 4) адміністративна відповідальність є комплексним правовим механізмом реагування держави на прояв адміністративної протиправності, що містить матеріально-правові підстави та процесуальний порядок провадження у справах про

адміністративні правопорушення. Основу адміністративної відповідальності складають диференційована адміністративна протиправність, склад адміністративного правопорушення; адміністративне покарання (матеріальноправовий аспект) і процесуальна форма; 5) у сучасних концепціях адміністративної відповідальності актуальною виявляється проблема оцінки права із загальних системно-філософських позицій, що відображає загальні закони та принципи буття соціуму, інтегруючи субстанційні та феноменальні характеристики соціально-правової реальності, яка включає теоретико-методологічні критерії оцінки права щодо абсолютного (правова субстанція) та похідного порядку (оптимальні вимоги соціальної реальності, зосереджені в традиційному менталітеті).

Таким чином, адміністративна відповідальність – це вид юридичної відповідальності, яка побудована на реагуванні держави та застосуванні вповноваженими органами, їх посадовими та службовими особами стягнень адміністративного характеру до фізичних та/або юридичних осіб, які вчинили адміністративні правопорушення. 1. Адміністративна відповідальність має публічний державно-обов'язковий характер. 2. Правом щодо накладення адміністративного стягнення наділені суди. 3. Це один із галузевих різновидів адміністративної відповідальності, що настає за адміністративні проступки. 4. Вона є специфічною формою правового реагування з боку держави в особі її компетентних органів на певну категорію протиправних проявів і є наслідком скоєння суспільно шкідливого діяння. 5. Вона є одним з видів державного примусу, становить державний примус у вигляді застосування встановлених законодавством адміністративних стягнень, визначених санкцією відповідної статті. 6. Фактичною підставою для настання адміністративної відповідальності є адміністративне правопорушення (проступок). 7. Суб'єктами адміністративної відповідальності можуть бути виключно державні службовці, службовці органів місцевого самоврядування та посадові особи підприємств, установ та організацій. 8. Реалізується у визначених

процесуальних формах. 9. При повторюваності порушень більше одного разу протягом року застосовуються більш суворі адміністративні стягнення. Адміністративна відповідальність є комплексним правовим механізмом реагування держави на прояв адміністративної протиправності, що містить матеріально-правові підстави та процесуальний порядок провадження у справах про адміністративні правопорушення.

### **Список використана література:**

1. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2022 Серія ПРАВО. Випуск 73: частина 2.

2. Чернецький О.Л. Поняття та особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх: теоретико-правові питання. URL: [http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/2951/Poniattia%20ta%20osoblyvosti%20administratyvnoi%20vidpovidalnosti\\_%20Chernetskyi%20\\_2008.pdf?sequence=2&isAllowed=y](http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/2951/Poniattia%20ta%20osoblyvosti%20administratyvnoi%20vidpovidalnosti_%20Chernetskyi%20_2008.pdf?sequence=2&isAllowed=y). <https://westudents.com.ua/glavy/68225-6-%20ponyattyaoznaki-yuridichno-vidpovidalnost.html>.